

MOGUĆNOSTI DIDAKTIČKO-METODIČKOG USAVRŠAVANJA NASTAVNIKA ZA PREVENCIJU RODNO ZASNOVANOG NASILJA: ANALIZA FOKUS GRUPA STUDENATA PEDAGOGIJE

*dr Branka Kovačević¹⁴⁴, redovni profesor
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Filozofski fakultet Pale*

Apstrakt: Didaktičko-metodičko usavršavanje nastavnika za prevenciju rodno zasnovanog nasilja, kroz primjenu savremenih pristupa kao što su interaktivne radionice, onlajn kursevi i akciono istraživanje, predstavlja temeljni preduslov za uspostavljanje bezbjednog, inkluzivnog i rodno ravnopravnog obrazovnog okruženja. Obuka budućih nastavnika usmjerena na razvoj svijesti o rodnoj ravnopravnosti i sposobnost identifikacije i adekvatnog reagovanja na rodno zasnovano nasilje značajno doprinosi izgradnji inkluzivnog obrazovnog sistema i smanjenju rodni stereotipa i nasilja.

Cilj ovog istraživanja bio je da ispita mogućnosti unapređenja didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika u prevenciji rodno zasnovanog nasilja kroz analizu fokus grupa sa studentima pedagogije, sa posebnim osvrtom na efikasnost, primjenjivost i izazove u implementaciji ovih modela u obrazovni sistem.

Rezultati pokazuju da studenti pedagogije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu prepoznaju potrebu za unapređenjem nastavničke obuke kroz modernizaciju nastavnih materijala i razvoj praktičnih vještina. Ističu da postojeći obrazovni modeli nisu dovoljno prilagođeni stvarnim uslovima i potrebama savremene učionice. Kao ključni izazovi identifikovani su nedostatak resursa, otpor prema inovacijama u nastavi i potreba za prilagođavanjem različitim školskim kontekstima. Preporučuje se veće uključivanje svih aktera u obrazovni proces, kao i razvoj digitalnih alata i evaluacionih mehanizama za kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika.

Autor predlaže integraciju tema o rodno zasnovanom nasilju u nastavni plan i program, primjenu interaktivnih i praktično orijentisanih metoda obuke, kao i korišćenje digitalnih platformi za podršku profesionalnom razvoju. Posebno se ističe značaj interdisciplinarnog pristupa i institucionalne podrške u obezbjeđivanju efikasne prevencije i adekvatnog reagovanja u okviru obrazovnog sistema.

Ključne reči: nastavnička obuka, stručno usavršavanje, prevencija, rodno zasnovano nasilje, didaktičko-metodičke kompetencije

UVOD

Problematika rodno zasnovanog nasilja zauzima značajno mesto u obrazovnim, socijalnim i pravnim okvirima savremenog društva. Rodno zasnovano nasilje, prema definiciji Ujedinjenih nacija (1992), duboko je ukorijenjeno u sistemskoj rodnoj nejednakosti i predstavlja jedan od najraširenijih oblika kršenja ljudskih prava. Najčešće pogađa žene i devojke, ali može biti usmjereno i prema muškarcima, naročito onima koji iskazuju nenormativnu seksualnost ili rodno izražavanje. Takvo nasilje ima korijene u društvenim strukturama koje reprodukuju rodne stereotipe, neravnopravnost moći i diskriminaciju. Prema Deklaraciji o eliminaciji nasilja nad ženama (CEDAW, 1993), rodno zasnovano nasilje obuhvata fizičko, seksualno i psihološko nasilje, uključujući prijetnje, prisilu i samovoljno oduzimanje slobode, bez obzira na to da li se ono dešava u privatnoj ili javnoj sferi. Ova

¹⁴⁴ branka.kovacevic@ff.ues.rs.ba

definicija naglašava da je nasilje nad ženama prepreka ostvarivanju ravnopravnosti, razvoja i mira. Istanbulska konvencija (2011), kao prvi pravno obavezujući međunarodni instrument koji se bavi ovom temom, posebno ističe da je rodno zasnovano nasilje oblik diskriminacije i ozbiljno kršenje ljudskih prava. Konvencija poziva države potpisnice da usvoje sveobuhvatne mjere prevencije, zaštite žrtava i procesuiranja počinitelja. Evropski institut za ravnopravnost polova (EIGE, 2016) navodi da žene i djevojke čine većinu žrtava rodno zasnovanog nasilja, što ukazuje na duboko ukorijenjene društvene obrasce koji propagiraju nejednakost i marginalizaciju. Neki autori (O'Toole, Schiffman & Sullivan, 2020) šire ovu definiciju uključujući i nasilje nad pojedincima koje proizlazi iz njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, čime ukazuju na povezanost ovog fenomena sa širim konceptima društvene nepravde i isključenosti.

Rodno zasnovano nasilje je nasilje usmjereno protiv osobe zbog njenog pola ili roda, ili nasilje koje nesrazmjerno pogađa pripadnike/ce određenog pola/roda. Ovaj fenomen prevazilazi pojedinačne slučajeve i predstavlja globalni zdravstveni, medicinski, ekonomski i društveni problem (UN Women, 2023). Njegove posljedice razaraju živote pojedinaca, porodica i zajednica, stvarajući atmosferu straha, nepovjerenja i narušene društvene kohezije. Savremene društveno-političke promjene, globalni trendovi, digitalna komunikacija, uticaj medija, transformacije obrazovnih sistema i promjene u porodičnim odnosima dodatno doprinose složenosti i sve većoj učestalosti rodno zasnovanog nasilja (Jašarević, 2022). Upravo zato obrazovne institucije imaju ključnu ulogu u prevenciji ovog fenomena – kako kroz inicijalno obrazovanje, tako i kroz kontinuirano stručno usavršavanje nastavnog kadra. One su pozvane da ojačaju pedagoške kapacitete za prepoznavanje i reagovanje na oblike nasilja, ali i da podstaknu razvoj kulture ravnopravnosti, poštovanja i solidarnosti u obrazovnim zajednicama.

Didaktičko-metodičko usavršavanje nastavnika za prevenciju rodno zasnovanog nasilja predstavlja ključnu komponentu obrazovne politike koja se fokusira na promociju rodne ravnopravnosti i ljudskih prava. Vanner i Almansori (2024a) ukazuju na važnost obuke nastavnika za efikasno podučavanje o rodnom nasilju, s ciljem prevencije i smanjenja ovog oblika nasilja u društvu. Da bi nastavnici mogli efikasno da se nose s izazovima koji proizilaze iz rodno zasnovanog nasilja, neophodno je da kroz obrazovanje i stručno usavršavanje steknu odgovarajuće kompetencije. U tom kontekstu, međunarodne organizacije su sa ekspertima (UNESCO 2021, USAID 2021, UNESCO 2022, UNESCO & UN Women, 2023) razvile niz priručnika i alata koji nude konkretne smjernice za obuku nastavnika i obrazovnih radnika u cilju prevencije i odgovora na rodno zasnovano nasilje. Prema UNESCO & UN Women (2023), efikasna obuka nastavnika za prevenciju rodno zasnovanog nasilja treba da bude zasnovana na razvoju specifičnih kompetencija. Ove kompetencije obuhvataju znanja o rodnim ulogama i vrstama nasilja, vještine identifikacije i intervencije, kao i izgradnju odnosa koji promoviraju sigurnost i empatiju u razredu. Pedagoški modeli usavršavanja uključuju iskustveno učenje, refleksiju i simulacije koje omogućavaju nastavnicima da razviju profesionalne i emocionalne kapacitete za reagovanje u realnim situacijama.

U literaturi se treninzi, radionice i seminari navode kao osnovni načini sticanja znanja i vještina potrebnih za prepoznavanje i reagovanje na rodno zasnovano nasilje, kao i za primjenu savremenih metoda i tehnika koje omogućavaju stvaranje bezbjednog i inkluzivnog obrazovnog okruženja. Takođe, onlajn kursevi, učenje u parovima ili mentorstvo, istraživački projekti, učešće na konferencijama i simpozijumima predstavljaju načine didaktičko-metodičkog usavršavanja nastavnika koji omogućavaju učenje o rodnim stereotipima, prepoznavanje različitih oblika nasilja i razvijanje strategija za prevenciju nasilja među učenicima. Sve veći akcenat prema shvatanju Ilića (2020) stavlja se na didaktičko-metodičko usavršavanje nastavnika putem pedagoških radionica, akcijskih istraživanja, simulacija, studijskih putovanja, javnih tribina i oglednih aktivnosti, koje, prema našem mišljenju, omogućavaju nastavnicima da direktno rade na razvijanju svojih kompetencija za prepoznavanje i reagovanje na rodno zasnovano nasilje. Za stručnjake u oblasti obrazovanja svaki od ovih modela ima svoje prednosti i mogućnosti za razvoj didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika, jer omogućava raznovrsno i sveobuhvatno usavršavanje koje je u skladu sa potrebama i stilovima učenja različitih nastavnika, a istovremeno podržava razvoj inovativnih strategija i praksi usmjerenih na prevenciju rodno zasnovanog nasilja. Kombinovanjem različitih modela nastavnici mogu razviti cjelovite pristupe koji uključuju tehnologije u obrazovanju, inkluzivno i interkulturalno obrazovanje, profesionalno mentorstvo i kolegijalnu podršku, kao i evaluaciju i inoviranje obrazovnih programa sa ciljem prevencije nasilja. Kroz stručnu obuku, primjenu interaktivnih metoda rada i kontinuiranu evaluaciju, nastavnici mogu postati ključni akteri u izgradnji obrazovnog sistema koji

aktivno doprinosi prevenciji rodno zasnovanog nasilja i razvoju društva temeljenog na poštovanju, jednakosti i pravdi. Ovaj proces usavršavanja podrazumijeva integraciju specifičnih kompetencija koje omogućavaju nastavnicima da prepoznaju, reaguju i preventivno djeluju u situacijama nasilja temeljenog na rodu, te da promovišu ravnopravnost i poštovanje unutar obrazovnog okruženja. Od nastavnika se očekuje da razumiju na koji način rodne norme i stereotipi oblikuju ponašanje učenika, kao i kako mogu doprinositi razvoju nasilničkih obrazaca. Kroz stručno usavršavanje, nastavnici se osposobljavaju da prepoznaju norme koje propagiraju neravnopravnost i potencijalno vode ka nasilju, te da nastavu koriste kao sredstvo za razbijanje tih stereotipa. Pored prepoznavanja štetnih obrazaca, od nastavnika se traži da razviju sposobnost podsticanja kritičkog mišljenja kod učenika o rodnim pitanjima, koristeći nastavne metode koje omogućavaju aktivno sagledavanje, prepoznavanje i suzbijanje nasilja. Takođe, potrebno je da budu kompetentni u integriranju tema rodne ravnopravnosti i prevencije nasilja u svakodnevnu nastavu, čineći ih neodvojivim dijelom obrazovnog procesa. Jedan od ključnih ciljeva ovakvog profesionalnog razvoja jeste izgradnja inkluzivnog i sigurnog školskog okruženja, u kojem su svi učenici poštovani, prihvaćeni i zaštićeni – bez obzira na njihov rod, rodni identitet ili izražavanje. Nastavnici se obučavaju da razviju pedagoške i komunikacione vještine koje učenicima omogućavaju da usvajaju vrijednosti tolerancije, međusobnog poštovanja i nenasilne komunikacije, kroz aktivne i participativne obrazovne pristupe. Jednako je važno da nastavnici kontinuirano razvijaju emocionalne i socijalne kompetencije, kako bi mogli da prepoznaju potrebe učenika, posebno onih koji su u riziku od nasilja. Time se stvara atmosfera povjerenja, uz emocionalnu podršku koja učenicima pomaže da se nose sa ličnim i međuvršnjačkim izazovima.

Društvo znanja, koje uči i razvija se, mora da obezbijedi lakše usvajanje novih znanja i vještina, poveže obrazovanje i društvenu praksu, te da aktivno djeluje protiv isključenosti, nasilja i diskriminacije (Macanović, 2019). Iako je obuka nastavnika ključna, važno je i studentima pružiti priliku da se suoče sa stvarnim izazovima u obrazovnoj praksi kroz analizu različitih pristupa i strategija koji su u funkciji unapređivanja kvaliteta nastave i profesionalnog razvoja nastavnog osoblja, s posebnim naglaskom na rodnu ravnopravnost i prevenciju nasilja. Njihovo uključivanje u ove procese doprinosi razvoju kritičke svijesti, osnažuje ih za prepoznavanje i suzbijanje rodno zasnovanih nejednakosti i podstiče formiranje društveno odgovornog nastavnog kadra koji razumije principe rodne ravnopravnosti i aktivno ih primjenjuje u svakodnevnoj pedagoškoj praksi.

METOD

Cilj ovog istraživanja bio je da ispita mogućnosti unapređenja didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika u prevenciji rodno zasnovanog nasilja kroz analizu fokus grupa sa studentima pedagogije, sa posebnim osvrtom na efikasnost, primjenjivost i izazove u implementaciji ovih modela u obrazovni sistem.

Učešće studenata u istraživanju rodno zasnovanog nasilja predstavlja vrlo značajnu aktivnost u prevenciji rodno zasnovanog nasilja (Kovačević, 2023a). Studenti pedagogije predstavljaju ključnu ciljnu grupu za analizu stavova o rodno zasnovanom nasilju zbog svoje buduće uloge u obrazovnom sistemu. Oni kroz suočavanje sa stvarnim izazovima u praksi, razvijaju svijest i kritički odnos prema ovoj temi. Njihova mišljenja o didaktičko-metodičkim modelima prevencije pružaju dragocjen uvid u potencijale i ograničenja obrazovnih programa. Kao budući savjetnici, pedagozi imaju kapacitet da utiču na razvoj inkluzivne i rodno senzitivne obrazovne prakse.

Studenti pedagogije su u fokus grupama razmatrali efikasnost postojećih metoda i tehnika u unapređivanju didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika za prepoznavanje i prevenciju rodno zasnovanog nasilja. U okviru ove dimenzije, pažnja je usmjerena na ključne aspekte kao što su stepen informisanosti nastavnika o ovoj tematici, kvalitet nastavnih materijala i primjenjivanih metoda u okviru obrazovnih programa. Diskusija je obuhvatila procjenu efikasnosti ovih metoda u identifikovanju i rješavanju situacija rodno zasnovanog nasilja u obrazovnim institucijama, kao i analizu primjene i izazova u implementaciji obrazovnih modela za njegovu prevenciju.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Analiza kvalitativnih rezultata istraživanja ukazuje na nekoliko ključnih uvida u mogućnosti unapređenja didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Poseban naglasak stavljen je na analizu efikasnosti postojećih obrazovnih modela, primjenjivosti nastavnih metoda u stvarnim uslovima, kao i na izazove sa kojima se nastavnici susreću tokom implementacije stručnog usavršavanja u ovoj značajnoj oblasti.

Kroz fokus grupe, studenti su diskutovali o efikasnosti postojećih metoda i tehnika u obučavanju nastavnika za prepoznavanje i prevenciju rodno zasnovanog nasilja. Studenti su istakli da se trenutno obrazovanje u velikoj mjeri fokusira na teorijske aspekte, dok se praktična primjena tih teorija zanemaruje. U vezi s primjenjivosti postojećih modela obuke, studenti su analizirali načine na koje se teorijske metode mogu primijeniti u stvarnim obrazovnim uslovima. Razmatrani su različiti obrazovni modeli koji su do sada korišćeni u obuci nastavnika, uključujući tradicionalne pristupe zasnovane na *ex cathedra* predavanjima, kao i savremenije modele koji se fokusiraju na participativno učenje, simulacije i scenarije bazirane na stvarnim slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Takođe, diskutovalo se o modelima koji podrazumijevaju učenje kroz iskustvo i projektno orijentisane zadatke, kao i o pristupima koji integrišu digitalne alate i tehnologije u obrazovni proces.

Identifikovane su brojne prepreke za uspješnu implementaciju ovih modela, uključujući nedostatak resursa, otpor prema inovativnim metodama i ograničene mogućnosti za stručno usavršavanje nastavnika, kao i specifične izazove s kojima se suočavaju različite škole. Na primjer, naglašena je potreba za prilagođavanjem obrazovnih programa kontekstu lokalnih zajednica, jer škole u ruralnim sredinama često raspolažu drugačijim resursima i imaju drugačiji pristup u odnosu na škole u urbanim sredinama. Zbog toga je zaključeno da obrazovni modeli moraju biti fleksibilni kako bi se mogli uspješno primijeniti u različitim kontekstima. Studenti su preporučili da se obrazovni programi razvijaju u saradnji sa svim relevantnim akterima – nastavnicima, roditeljima, lokalnim vlastima i organizacijama civilnog društva. Takođe, istaknut je značaj uključivanja medija u proces podizanja svijesti o rodno zasnovanom nasilju, s ciljem širenja informacija i jačanja društvene osjetljivosti na ovu temu.

Kao najveći izazov u implementaciji programa o rodno zasnovanom nasilju u školskoj praksi, studenti su identifikovali nedostatak adekvatnih resursa. Mnogi nastavnici se suočavaju s problemima kao što su nedostatak nastavnih materijala i vremena za obuku i ograničena dostupnost stručnjaka koji bi mogli pružiti podršku u primjeni novih metoda. U tom kontekstu, studenti su naglasili potrebu za obezbjeđivanjem digitalnih alata, online kurseva i priručnika koji bi nastavnicima omogućili lakši pristup relevantnim informacijama i alatima za implementaciju nastavnih sadržaja. Takođe, složili su se da je neophodno povećati broj obuka i dostupnih resursa kako bi se prevazišla stagnacija u profesionalnom usavršavanju nastavnika. Vanner, Holloway & Almansori (2022) pozivaju na obuku nastavnika koja uključuje refleksiju o vlastitim identitetima i društvenim pozicijama kao ključnu komponentu za uspješno učenje o rodno zasnovanom nasilju. Od nastavnika se očekuje i da budu spremni na stalnu refleksiju o sopstvenim obrazovnim praksama, te da evaluiraju efikasnost svojih pristupa u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Ova refleksija omogućava dinamičan razvoj nastavnih metoda i prilagođavanje obrazovnog procesa savremenim izazovima. Kroz ovakav vid stručnog usavršavanja, nastavnici ne samo da prenose znanje, već aktivno doprinose izgradnji ravnopravnijeg, sigurnijeg i podržavajućeg školskog okruženja, čime postaju ključni akteri društvene promjene u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja. Usavršavanje nastavnika za prevenciju rodno zasnovanog nasilja podrazumijeva i razvoj svijesti o značaju rodne ravnopravnosti kao temeljnog principa obrazovnog procesa. Nastavnici stiču znanja i vještine za prepoznavanje različitih oblika nasilja, razumijevanje uloge rodnih stereotipa u obrazovanju i razvijanje efikasnih strategija prevencije među učenicima.

Poseban izazov predstavlja otpor nastavnika prema inovacijama u nastavi. Prema mišljenju studenata, mnogi nastavnici nisu voljni da učestvuju u obukama koje bi ih osposobile za prepoznavanje i rješavanje rodno zasnovanog nasilja. Ovaj otpor može proizilaziti iz nedostatka samopouzdanja, ali i iz preopterećenosti profesionalnim obavezama, što utiče na njihovu spremnost za dodatno stručno usavršavanje. Studenti su takođe ukazali na nedostatak efikasne saradnje između obrazovnih ustanova, roditelja i socijalnih institucija. Nepostojanje koordinacije među različitim sektorima često otežava usklađivanje obrazovnih programa sa stvarnim potrebama zajednice. Na temelju svojih razmatranja, studenti su predložili da ovaj vid usavršavanja obuhvata i primjenu

savremenih metoda, uključujući analizu slučajeva, rad u grupama, igre uloga i druge participativne tehnike koje podstiču aktivno i refleksivno učenje. Iako tradicionalni modeli stručnog usavršavanja – poput seminara i radionica – i dalje imaju značajnu ulogu, sve više se primjenjuju i savremeni pristupi, kao što je akcijsko istraživanje, koje omogućava nastavnicima da istražuju i unapređuju pedagošku praksu u sopstvenim učionicama. Didaktičko-metodičko usavršavanje, u skladu sa Hetijevim konceptom (Hattie, 2008, 2011; Hattie & Clarke, 2018), podrazumijeva uvođenje efikasnih nastavnih strategija, razvijanje refleksivne prakse, izgradnju kulture konstruktivne povratne informacije, te stvaranje okruženja koje podstiče profesionalni rast i timski rad među nastavnicima. Konferencije i simpozijumi omogućavaju razmjenu stručnih iskustava, dok obuka na radnom mjestu predstavlja ključnu priliku za praktično učenje i saradnju sa stručnjacima, čime se doprinosi razvoju pedagoških vještina nastavnika. Ovaj proces omogućava nastavnicima da bolje razumiju specifične izazove obrazovnog sistema i primjenjuju efikasne pedagoške metode u svakodnevnoj nastavi.

Kontinuirano praćenje i evaluacija implementiranih metoda od ključne su važnosti za uspješnost programa, odnosno efikasnost obuke zavisi od sposobnosti nastavnika da pravovremeno prepoznaju i adekvatno reaguju na situacije rodno zasnovanog nasilja, kako u učionici, tako i u širem školskom kontekstu. Korišćenje interaktivnih metoda tokom obuke omogućava razvoj konkretnih kompetencija koje se mogu direktno primijeniti u svakodnevnom obrazovnom radu. Stalni pristup obrazovnim resursima – kao što su priručnici, digitalni materijali i online platforme – pruža nastavnicima fleksibilnost u učenju i mogućnost stalnog usavršavanja. Ovi resursi takođe omogućavaju prilagođavanje sadržaja različitim obrazovnim kontekstima, potrebama učenika i karakteristikama lokalne zajednice. Vanner i Almanssori (2024b) naglašavaju značaj nastavničke obuke i obrazovanja u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, kao i potrebu za praktičnim pristupom u obrazovnim programima, koji uključuju različite oblike učenja, kao što su nastava u učionici, online nastava ili kombinovani oblici nastave.

Studenti predlažu veće uključivanje roditelja, lokalnih vlasti i organizacija civilnog društva u obrazovni proces, kako bi se stvorila šira podrška preventivnim programima. Edukativne radionice, roditeljski sastanci i informativne kampanje mogu povećati svijest, ojačati saradnju i podstaći zajedničko djelovanje u borbi protiv nasilja. Škole bi trebalo da obezbijede jasno definisane procedure za prevenciju i reagovanje, uključujući mehanizme za prijavljivanje slučajeva, protokole za podršku žrtvama i planove za edukaciju cjelokupnog školskog osoblja. Uspješna implementacija ovih procedura zahtijeva sistematsko praćenje i evaluaciju, uz analizu prikupljenih podataka o incidentima, povratne informacije od učenika, nastavnika i roditelja, te poređenje sa prethodnim nalazima u cilju identifikovanja prostora za poboljšanje. Samo sveobuhvatan pristup, koji povezuje nastavnike, obrazovne institucije, roditelje i lokalnu zajednicu, može dovesti do razvoja obrazovnog sistema koji aktivno doprinosi prevenciji rodno zasnovanog nasilja i izgradnji sigurnog, inkluzivnog i podržavajućeg okruženja za sve učenike.

U cilju povećanja rodne osjetljivosti obrazovnog sistema i njegovog doprinosa razvoju rodne ravnopravnosti u društvu, neophodan je koordinisan sistem normativne, političke i stručne podrške, kao i razvijena svijest o uticaju stereotipnih i diskriminatornih obrazaca u školskom okruženju (Vukićević i Dermanov, 2014). Prema mišljenju Savić, Karapetrović, Zečević, Vučenović i Zrnčić (2023), akademski prostor nije svijet za sebe, već instanca koja u velikoj mjeri utiče na oblikovanje javnog mnjenja i politika, a samim tim i društvene stvarnosti. Samo kroz sveobuhvatan i sistemski pristup, koji uključuje sve relevantne resurse i partnerstva, moguće je stvoriti obrazovni sistem koji aktivno doprinosi prevenciji rodno zasnovanog nasilja i izgradnji društva zasnovanog na rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima. Cahill & Dadvand (2021) ističu važnost podrške institucionalnih i relacionih okvira kako bi nastavnici imali adekvatnu pomoć u prevazilaženju ovih izazova. To znači da obrazovne institucije moraju da obezbijede stručnu obuku, resurse i podršku u vidu radnih grupa i savjetovanja za nastavnike. Bez adekvatnih podrški, nastavnici će se suočiti s većim izazovima u efikasnom suočavanju s problemima koji nastaju prilikom implementacije strategija za prevenciju rodno zasnovanog nasilja. Nedostatak potrebnih resursa, profesionalnog usavršavanja i institucionalne podrške može značajno otežati njihovu sposobnost da prepoznaju i riješe situacije nasilja, kao i da razvijaju i implementiraju preventivne mjere u obrazovnom okruženju. Osim toga, bez jasne metodološke i strateške podrške, nastavnici mogu imati teškoće u usklađivanju svojih obrazovnih praksi sa savremenim normama i principima rodne ravnopravnosti.

Rezultati istraživanja potvrđuju da je prevencija rodno zasnovanog nasilja u obrazovnom sistemu izazovan proces, ali i ključan za stvaranje sigurnih i inkluzivnih obrazovnih okruženja. Neophodno je insistirati na zastupljenosti rodne perspektive u svim fazama učenja, uključujući je kao cilj cjeloživotnog učenja, posebno u kontekstu savremenih izazova koji zahtijevaju konstantno prilagođavanje pedagoške prakse. Nikakva društvena transformacija ovih razmjera nije moguća bez angažmana svih generacija na svim profesionalnim, društvenim i političkim poljima (Osuna-Rodríguez, Rodríguez-Osuna, Dios i Amor, 2020). Naglašena je potreba za sistemskim i dugoročnim rješenjima, uključujući obaveznu integraciju sadržaja o rodno zasnovanom nasilju u programe inicijalnog obrazovanja nastavnika, kao i kontinuirano profesionalno usavršavanje kroz stručne seminare, radionice i akreditovane obuke.

ZAKLJUČAK

Rodno zasnovano nasilje predstavlja ozbiljan društveni problem koji ima dugoročne posljedice po pojedince, zajednice i širu društvenu zajednicu. Škole, kao ključni elementi obrazovnog sistema, igraju centralnu ulogu u oblikovanju društvenih normi i vrijednosti, pa stoga imaju odgovornost da postanu sigurna mjesta za sve učenike. Istraživanje o mogućnostima unapređenja didaktičko-metodičkih kompetencija nastavnika za prevenciju rodno zasnovanog nasilja, zasnovano na mišljenjima i stavovima studenata pedagogije, pruža ključne uvide u postojeće slabosti obrazovnog sistema i naglašava potrebu za njegovim unapređenjem.

Rezultati našeg, ali i budućih istraživanja percepcije i iskustva studenata iz različitih disciplina, vode ka razvoju multidisciplinarnog pristupa i formulisanju preporuka za unapređenje inicijalnog obrazovanja budućih nastavnika. Prevencija rodno zasnovanog nasilja u obrazovnim institucijama predstavlja dugoročan i složen proces koji zahtijeva sveobuhvatan i koordinisan pristup svih aktera, uključujući nastavnike, učenike, roditelje, obrazovne ustanove, donosioce odluka i širu društvenu zajednicu. U tom kontekstu, kontinuirano usavršavanje nastavnika kroz specijalizovane programe obuke, modernizacija obrazovnih materijala uz integraciju tema o rodnoj ravnopravnosti, razvoj specijalizovanih resursa i nastavnih alata, kao i jačanje saradnje sa lokalnim zajednicama i relevantnim institucijama predstavljaju ključne korake u stvaranju sigurnog i podržavajućeg obrazovnog okruženja.

Didaktičko-metodičko usavršavanje nastavnika u ovoj oblasti mora predstavljati integralan dio obrazovne politike i prakse, odnosno ne smije biti tretirano kao izdvojena ili fakultativna tema. Diseminacija inovativnih modela nastave u prevenciji rodno zasnovanog nasilja zahtijeva holistički pristup koji uključuje različite aktere i strategije kako bi se osiguralo da se najbolje prakse šire i implementiraju na najefikasniji način (Kovačević, 2024b). Stoga je neophodno usavršavati nastavnike prema principu modularno diferenciranog sistema usavršavanja, jer ovaj pristup omogućava fleksibilnost i prilagodljivost različitim potrebama i predznanjima nastavnika. Modularni sistem usavršavanja omogućava razdvajanje obuke na manje, specifične jedinice koje se mogu prilagoditi različitim nivoima iskustva i kompetencija. Diferencijacija unutar ovog sistema omogućava nastavnicima da se fokusiraju na konkretne oblasti, u skladu s njihovim prethodnim znanjima i potrebama, čime se optimizuje proces profesionalnog usavršavanja (Kovačević, 2018). Ovaj pristup doprinosi većoj efikasnosti u implementaciji savremenih obrazovnih metoda i strategija, uključujući prevenciju rodno zasnovanog nasilja, jer omogućava da se svaki nastavnik usmjeri na relevantne sadržaje koji odgovaraju njegovim specifičnim izazovima i ciljevima u nastavi. Pored toga, važno je podsticati interaktivne i inovativne metode u nastavi koje omogućavaju otvorenu diskusiju i razvoj kritičkog mišljenja kod učenika o pitanjima rodne ravnopravnosti i nasilja. Takođe, primjena digitalnih tehnologija i multimedijalnih resursa može značajno unaprijediti dostupnost edukativnih sadržaja i olakšati razmjenu znanja i iskustava među nastavnicima.

Izgradnja obrazovnog sistema koji ne samo da prepoznaje i efikasno reaguje na slučajeve rodno zasnovanog nasilja, već i proaktivno djeluje na njegovu prevenciju, od suštinskog je značaja za unapređenje društvene svijesti o rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima. Sistematsko uvođenje obrazovnih politika i programa dugoročno može doprinijeti izgradnji inkluzivnijeg društva u kojem se svi oblici nasilja efikasno prepoznaju, sprečavaju i sankcionišu, uz istovremeno promovisanje vrijednosti poštovanja, tolerancije i jednakosti.

LITERATURA

- Cahill, H., & Dadvand, B. (2021). Triadic labour in teaching for the prevention of gender-based violence. *Gender and Education*, 33(2), 252–266.
- CEDAW Committee. (1993). *General recommendation No. 19: Violence against women*. <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
- EIGE. (2016). *Glossary & thesaurus*. European Institute for Gender Equality. <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1280>
- Hattie, J. (2008). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London & New York: Routledge.
- Hattie, J. (2011). *Visible learning for teachers: Maximizing impact on learning* (1st ed.). London & New York: Routledge.
- Hattie, J., & Clarke, S. (2018). *Visible learning: Feedback*. London & New York: Routledge.
- Ilić, M. (2020). *Didaktika*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Jašarević, M. (2022). Sociokulturni aspekti rodno zasnovanog nasilja: porodica, mediji i obrazovanje. U *Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: Protiv rodno zasnovanog nasilja* (87–98). Sarajevo: Transkulturalna psihosocijalna obrazovna fondacija (TPO Foundation).
- Kovačević, B. (2018). Modularno-diferencirani sistem usavršavanja nastavnika. U *Banjalučki novembarski susreti* (307–317). Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Kovačević, B. (2024a). Uloga studenta u prevenciji rodno zasnovanog nasilja na fakultetu. *Društvene devijacije*, 9(9), 359–366.
- Kovačević, B. (2024b). Students on strategies and approaches for improving university project-based learning in the prevention of gender-based violence. *Društvene i humanističke studije*, 9(2[26]), 263–282.
- Macanović, N. (2019). Kompetencije i društvo znanja. U N. Macanović (ur.), *Društvo znanja* (7–19). Banja Luka, Beograd, Nikšić: Centar modernih znanja, Resursni centar za specijalnu edukaciju, Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore – “Defendologija”, Sport za sve.
- O’Toole, L. L., Schiffman, J. R., & Sullivan, R. (2020). Preface: Conceptualizing gender violence. In *Gender violence* (3rd ed., xi–xvi). New York: New York University Press.
- Osuna-Rodríguez, M., Rodríguez-Osuna, L. M., Dios, I., & Amor, M. I. (2020). Perception of gender-based violence and sexual harassment in university students: Analysis of the information sources and risk within a relationship. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 3754.
- Savić, D., Karapetrović, M., Zečević, I., Vučenović, N., & Zrnić, D. (2023). *Stanje i perspektive integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na Univerzitetu u Banjoj Luci*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci.
- UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. (1992). *General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19*. Retrieved June 15, 2024, https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource_attachments/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf
- UNESCO. (2020). *Integrating school-related gender-based violence into teacher training curricula: A project framework*. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2021). *Connect with respect: A toolkit for teachers in Eastern and Southern Africa*. Paris: UNESCO.
- UNESCO & UN Women. (2023). *Global guidance on addressing school-related gender-based violence*. Paris: UNESCO.
- USAID. (2021). *Doorways III: Training manual on school-based GBV prevention and response*. Washington, DC: USAID.
- Vanner, C., Holloway, A., & Almanssori, S. (2022). Teaching and learning with power and privilege: Student and teacher identity in education about gender-based violence. *Teaching and Teacher Education*, 116.

- Vanner, C., & Almansori, S. (2024a). 'The whole truth': Student perspectives on how Canadian teachers should teach about gender-based violence. *Pedagogy, Culture & Society*, 32(1), 21–40.
- Vanner, C., & Almansori, S. (2024b). Efforts to enhance education about gender-based violence: A teacher workshop and toolkit. *Studies in Social Justice*, 18(2), 362–371.
- Vijeće Evrope. (2011). *Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici* (Istanbulska konvencija). Retrieved June 14, 2024, from <https://rm.coe.int/168046246e>
- Vukičević, J., & Dermanov, J. (2014). The gender dimension in teacher education programs in Serbia. In *ICERI2014 Proceedings* (1393–1403). IATED.

POSSIBILITIES FOR DIDACTIC-METHODOLOGICAL TEACHER TRAINING FOR THE PREVENTION OF GENDER-BASED VIOLENCE: A FOCUS GROUP ANALYSIS WITH PEDAGOGY STUDENTS

dr Branka Kovačević, Full Professor
University of East Sarajevo
Faculty of Philosophy, Pale

Abstract: Didactic-methodological teacher training for the prevention of gender-based violence, through the application of contemporary approaches such as interactive workshops, online courses, and action research, is a fundamental prerequisite for establishing a safe, inclusive, and gender-equitable educational environment. Training future teachers to develop awareness of gender equality and the ability to identify and address gender-based violence significantly contributes to building an inclusive educational system and reducing gender stereotypes and violence.

The aim of this study was to explore the possibilities for enhancing teachers' didactic and methodological competencies in preventing gender-based violence through a focus group analysis involving pedagogy students, with special attention to the effectiveness, applicability, and challenges of implementing these models in the educational system.

The findings show that pedagogy students at the Faculty of Philosophy, University of East Sarajevo, recognize the need to improve teacher education by modernizing teaching materials and developing practical skills. They point out that existing educational models are not sufficiently adapted to the realities and needs of contemporary classrooms. Identified challenges include a lack of resources, resistance to innovation in teaching practices, and the need for adaptation to diverse school contexts. Greater involvement of all stakeholders in the educational process is recommended, along with the development of digital tools and evaluation mechanisms for teachers' ongoing professional development.

The author proposes integrating topics on gender-based violence into curricula, applying interactive and practice-oriented training methods, and using digital platforms to support professional growth. Particular emphasis is placed on the importance of an interdisciplinary approach and institutional support in ensuring effective prevention and appropriate responses within the educational system.

Keywords: teacher education, professional development, prevention, gender-based violence, didactic-methodological competencies